

Tomasz Browarek*

Uwarunkowania polityki migracyjnej państwa polskiego po 1989 roku w ujęciu badawczym

Determinants of the Polish state migration policy
after 1989 in the research perspective

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: migracje, polityka migracyjna, uwarunkowania polityki, Polska

Keywords: migration, migration policy, policy determinants, Poland

Abstrakt: *Celem tego artykułu jest próba wskazania najważniejszych czynników i okoliczności (uwarunkowań) mających wpływ na kształt polityki migracyjnej państwa polskiego w analizowanym okresie, a także ukazanie ich współzależności i ewolucji. Główną tezę pracy jest stwierdzenie, iż sytuacja migracyjna Polski, szczególnie w ostatnim czasie, charakteryzuje się dużą zmiennością, a co za tym idzie znaczenie tych uwarunkowań zmieniało się, a one same oddziaływały na siebie i ewoluowały.*

Abstract: *The aim of this paper is to indicate the most important factors and circumstances (conditions) influencing the shape of the Polish state migration policy in the analyzed period, as well as to show their interdependence, evolution and the gradation of their impacts on this policy. The main thesis of the work is the statement that the migration situation of Poland, especially recently, is characterized by the high variability, and thus the importance of these conditions has been changing, and they have interacted with each other and evolved.*

---

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9711-9790>, dr hab., adiunkt w Katedrze Ruchów Politycznych i Badań Etnicznych w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji UMCS w Lublinie. E-mail: tomasz.browarek@mail.umcs.pl

Wprowadzenie

Migracje ludności, to problematyka bardzo ważna i aktualna w każdym czasie i w każdym regionie świata. W Polsce, do 1989 r. emigracja była traktowana przez władze polskie jako zjawisko polityczne, a imigracja właściwie nie istniała. Dlatego też nie widziano potrzeby stworzenia spójnej polityki migracyjnej. Po 1989 roku kwestie dotyczące polityki migracyjnej pojawiły się już z początkiem lat 90. XX wieku, a nabrały znaczenia wraz z wstąpieniem do Unii Europejskiej.

Jednym z podstawowych pojęć w niniejszym artykule jest pojęcie „polityki migracyjnej”. Autor za politykę migracyjną uznaje za Henrykiem Chałupczakiem „przyjęty i realizowany przez ośrodek decyzyjny zespół działań determinowanych czynnikami wewnętrznymi i międzynarodowymi, zmierzających do efektywnego rozwiązywania problemów migracyjnych”¹. W tym szerokim ujęciu polityka migracyjna obejmuje wszelką aktywność władz państwowych w zakresie przestrzennego przemieszczania się ludzi, obejmuje ona zarówno politykę imigracyjną (wraz z polityką integracyjną, azylową i wizową), jak i politykę emigracyjną oraz polonijną (działania władz państwowych wobec rozproszonej na świecie diaspory polskiej) w tym politykę repatriacyjną (wobec repatriantów – najczęściej byłych obywateli RP) i „powrotową” (dotycząca powrotów obywateli polskich z emigracji).

Tytułowe „uwarunkowania polityki migracyjnej” to wszystkie elementy (tzw. siły sprawcze) wywierające wpływ, czy to w sposób bezpośredni, czy też pośredni, na kształt i realizację tej polityki. Zgodnie z przedstawionymi definicjami uwarunkowania polityki migracyjnej możemy podzielić na uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne. Do uwarunkowań zewnętrznych zaliczamy wszystkie te czynniki i okoliczności, które związane są z umowami międzynarodowymi, prawem międzynarodowym, przynależnością do organizacji międzynarodowych oraz konfliktami zbrojnymi, które mają wpływ na politykę migracyjną. Natomiast do uwarunkowań wewnętrznych zaliczamy wszystko co związane jest z szeroko pojętą sytuacją społeczno-polityczną i ekonomiczną państwa oraz z jego systemem kulturowym.

Celem tego artykułu jest próba artykulacji najważniejszych uwarunkowań mających wpływ na kształt polityki migracyjnej państwa polskiego w analizowanym okresie, a także ukazanie ich współzależności i ewolucji. Główną tezą

---

¹ H. Chałupczak, *Ethnic problems as the subject and object of political science research*, «Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie» 2008, vol. 1, s. 81–96; H. Chałupczak, *Paradygmat badawczy polityki migracyjnej państwa z perspektywy politologicznej*, [w:] M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcje państwa*, Warszawa 2016, s. 78.

pracy jest stwierdzenie, iż sytuacja migracyjna Polski, szczególnie w ostatnim czasie, charakteryzuje się dużą zmiennością, a co za tym idzie znaczenie tych uwarunkowań zmieniało się, a one same oddziaływały na siebie i ewoluowały. Dlatego też dokonując identyfikacji uwarunkowań starano się przedstawić je zgodnie z hierarchią ich ważności, ukazując ich ewolucję i zależności w ramach poszczególnych kategorii oraz między nimi. W realizacji tego badania konieczne było wykorzystanie odpowiednich metod badawczych (metody czynnikowej, decyzyjnej, porównawczej, instytucjonalno-prawnej, analizy systemowej). Najważniejszą z nich była metoda czynnikowa, która pozwoliła na identyfikację, klasyfikację i hierarchizację poszczególnych czynników oddziałujących na politykę migracyjną.

Uwarunkowania zewnętrzne

Czynniki międzynarodowe stanowią jeden z najważniejszych determinantów polityki migracyjnej, gdyż polityka ta jest szczególnie wrażliwa na wydarzenia międzynarodowe związane z konfliktami, zmianami w relacjach międzypaństwowych, czy katastrofami ekologicznymi. Widać to najlepiej na przykładzie konfliktu zbrojnego na Ukrainie, czy „kryzysu migracyjnego” w UE.

Punktem wyjścia dla rozważań nad czynnikami zewnętrznymi polityki migracyjnej państwa polskiego jest położenie geograficzne naszego kraju na szlaku migracyjnym wschód – zachód, wskutek którego od początku analizowanego okresu Polska była głównie państwem tranzytowym dla migrantów. Rozpad ZSRR i związane z tym wydarzenia spowodowały napływ uchodźców i migrantów². Dla porównania w 1985 r. polskie granice przekroczyło 3,5 mln cudzoziemców, w 1991 r. było to już 36 mln i 800 tys., a w połowie lat 90. XX w. około 90 mln³. W dużym stopniu ówczesne migracje miały wówczas charakter krótkotrwałego ruchu wahadłowego obywateli byłego ZSRR.

Nasza granica wschodnia od początku lat 90. była miejscem przez którą migranci z byłego ZSRR, i nie tylko, starali się przedostać na zachód Europy. Ta kwestie były szczególnie widoczne w negocjacjach z UE, kiedy to Polska jako przyszłe państwo graniczne UE musiało zapewnić bezpieczeństwo i sprawne

² Ruch bezwizowy z byłymi republikami radzieckimi powodował poczucie zagrożenia i obawy przed ewentualnymi negatywnymi konsekwencjami fali imigrantów. Dlatego też Polska starała się podjąć współpracę z państwami zachodnimi w kwestiach granicznych. A. Kicinger, *Beyond the Focus on Europeanisation: Polish Migration Policy 1989–2004*, «Journal of Ethnic and Migration Studies» 2009, vol. 35, s. 81.

³ P. Kaczmarczyk, *Cudzoziemscy pracownicy w Polsce – skala, struktura, znaczenie dla polskiego rynku pracy*, [w:] P. Kaczmarczyk, M. Okólski (red.), *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudniania i graniczenie bezrobocia*, Warszawa 2008, s. 52.

zarządzanie tymi granicami. Do tego dochodziły jeszcze wymagania dotyczące harmonizacji polityk wizowych i procedur uchodźczych oraz stworzenie podstaw do zsynchronizowanej polityki migracyjnej⁴. Sam proces negocjacyjny, a następnie członkostwo w UE oraz w strefie Schengen należy uznać za jedno z najważniejszych czynników zewnętrznych oddziałujących na politykę migracyjną państwa polskiego po 1989 roku, gdyż wymusiły one wdrożenie i realizację przynajmniej minimalnych standardów wspólnotowych w kwestii migracji oraz przyniosły nowe zobowiązania w zakresie ochrony granicy zewnętrznej UE⁵. Kwestia realizacji tych zobowiązań jest też obecnie widoczna w działaniach strony polskiej na granicy z Białorusią.

Przez większość analizowanego okresu polityka migracyjna państwa polskiego była pochodną naszej polityki zagranicznej, której priorytetem po 1989 r. było zbliżenie i współpraca z państwami zachodnimi, chęć przystąpienia do NATO i UE i związane z tym przyjęcie standardów międzynarodowych. Szczególnie od końca lat 90. XX wieku „...polska polityka migracyjna była współkształtowana przez regulacje przyjęte na poziomie międzynarodowym, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań prawa wspólnotowego”⁶. W ostatnich latach, realizacja przez obecne władze polityki uniezależniania się od UE, przekładała się również na politykę migracyjną, czego najlepszym przykładem był stosunek do kryzysu migracyjnego w UE i relokacji uchodźców. W dokumencie *Polityka migracyjna Polski – kierunki działań 2021–2022* uznano za niezbędne uwzględnienie zobowiązań wynikających z członkostwa Polski w UE. Jednak kluczowe w tym względzie „...jest zapewnienie odpowiedniej implementacji obowiązującej legislacji UE, a także aktywny udział w negocjacjach nad projektami nadającymi kształt przyszłej polityce migracyjnej i azylowej UE (...) W tym kontekście konieczne jest dążenie do zapewnienia maksymalnej spójności wyników tych prac z głównymi kierunkami polskiej polityki migracyjnej”⁷.

Pojawienie się na początku lat 90. w Polsce imigrantów spowodowało, że państwo polskie nieprzygotowane na to i niemające doświadczenia w tym zakresie, podjęło współpracę z organizacjami międzynarodowymi i rozpoczęło proces wchodzenia w ich struktury. Wówczas władze polskie nawiązały bliską współpracę z Wysokim Komisarzem Narodów Zjednoczonych do spraw

---

⁴ A. Weinar, *Europeizacja polskiej polityki wobec cudzoziemców 1990–2003*, Warszawa 2006, s. 89.

⁵ Kwestie integracji europejskiej oddziaływały na polską politykę migracyjną przez cały badany okres, ale ich znaczenie było największe w latach 1998–2004.

⁶ *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 r., s. 4.

⁷ *Polityka migracyjna Polski – kierunki działań 2021–2022*, s. 21.

Uchodźców (UNHCR), którego eksperci dostarczali nam informacji prawnych dotyczących imigrantów, pomagali w negocjacjach z państwami odsyłającymi uchodźców, zdobywali fundusze potrzebne do opieki nad nimi⁸. Państwo polskie przystąpiło wówczas do Rady Europy (1991 r.) oraz do Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji (1992 r.), a także przyjęło wiele unormowań międzynarodowych w kwestii migracji, a także podpisało liczne zobowiązania bilateralne w tym zakresie. Działania te miały pomóc w rozwiązywaniu problemów, z którymi dotąd państwo polskie nie miało do czynienia⁹. Na rozwój polskiej polityki migracyjnej miał też wpływ udział władz polskich w międzynarodowych inicjatywach dotyczących kwestii migracji, jak np. uczestnictwo w Grupie Berlińskiej, oraz współpracy w Grupie Budapesztańskiej i Grupie Wyszehradzkiej, czy w utworzonym z inicjatywy Austrii, Forum Salzburg. Od 2018 r. Polska jest też członkiem Międzypaństwowych Konsultacji w zakresie Migracji, Azylu i Uchodźców (IGC)¹⁰.

W całym analizowanym okresie ważne miejsce w polityce migracyjnej państwa polskiego odgrywała kwestia ochrony i wsparcia obywateli polskich za granicą oraz bardzo licznej diaspory polskiej na świecie, a także kwestia repatriacji byłych obywateli II RP i ich potomków z terenów byłego ZSRR. Do 2004 r. dominowała tu problematyka polskiej diaspory na terenach byłego ZSRR¹¹. Wraz z nasileniem się polskiej emigracji zarobkowej do krajów UE coraz większe znaczenie zaczęły odgrywać kwestie dotyczące tej społeczności (opieka prawna, doradztwo, działania wzmacniające kontakt Polaków przebywających za granicą z ojczyzną). W sposób pośredni na politykę migracyjną państwa polskiego miały wpływ w tym zakresie sieci migracyjne, powstałe w wyniku wcześniejszych emigracji z Polski, które ułatwiały organizację i wyjazdy polskich obywateli. W związku z postępującymi, niekorzystnymi trendami demograficznymi (niski przyrost naturalny, spadek udziału osób w wieku aktywno-

⁸ A. Weinar, *Europeizacja polskiej polityki...*, s. 80.

⁹ S. Łodziński, M. Szonert, „Niepolityczna polityka”? *Kształtowanie się polityki migracyjnej w Polsce w latach 1989–2016*, «Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny» 2017, z. 2, s. 50, A. Weinar, *Europeizacja polskiej polityki...*, s. 81–82.

¹⁰ Tamże, s. 81; *Polityka migracyjna Polski*, Projekt z dnia 10 czerwca 2019 r., s. 62.

¹¹ Kwestia repatriacji pojawiała się także i w późniejszym czasie. Także obecnie ma ona istotne znaczenie w polityce migracyjnej władz polskich. Uzupełnieniem w tym względzie jest możliwość osiedlania się w Polsce w trybie uproszczonym osób posiadających Kartę Polaka. Karta ta początkowo miała na celu podtrzymanie relacji z osobami polskiego pochodzenia z terenów byłego ZSRR, a z czasem przekształciła się w instrument polityki migracyjnej ułatwiający takim osobom osiedlenie się w Polsce i nabycie polskiego obywatelstwa. *Polityka migracyjna Polski*, Projekt z dnia 10 czerwca 2019 r., Zespół do Spraw Migracji, s. 7; M. Gońda, M. Lesińska, *Ewolucja Karty Polaka jako instrument polityki państwa*, czerwiec 2022, <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/05/CMR-WP-Gonda-Lesinska-2022.pdf> (20.03.2023).

ści zawodowej, szybki wzrost udziału osób starszych) w polityce migracyjnej pojawiła się również kwestia wspierania polityki powrotowej wobec polskich emigrantów.

Patrząc na skalę emigracji z Polski po wejściu do UE można byłoby przypuszczać, że będzie to główny problem dla polityki migracyjnej Polski w tym czasie. Tym bardziej, że miała ona istotny wpływ na życie gospodarcze i społeczne w kraju, gdy tymczasem imigracja do Polski pozostawała nadal na stosunkowo niewielkim poziomie. W rzeczywistości było jednak inaczej, to właśnie imigracja była i jest ważniejszym czynnikiem kształtowania polityki migracyjnej Polski. Emigracja „poakcesyjna” oraz wzrost gospodarczy w kolejnych latach spowodowały niedobór siły roboczej w Polsce, zwłaszcza w zawodach należących do tzw. drugorzędnego sektora rynku pracy, który zaczęli zaspokajać głównie Ukraińcy oraz w mniejszym stopniu inni imigranci z terenów byłego ZSRR. Nie bez znaczenia było również przyjęcie Polski do strefy Schengen, co dało imigrantom możliwość na swobodne przemieszczanie się w ramach tej strefy i rozszerzanie swojej działalności. Polska stawała się więc coraz bardziej atrakcyjnym krajem dla imigrantów jako miejsce do nauki, zatrudnienia i kraju osiedlenia¹². Przełomowy w tym względzie był rok 2016, w którym po raz pierwszy liczba imigrujących do Polski na pobyt stała była większa niż liczba emigrujących z Polski¹³. Kolejne lata pokazały pogłębienie tej tendencji¹⁴. Natomiast ostatnie wydarzenia w tym zakresie to problem imigrantów nielegalnie przekraczających granicę białorusko-polską i przyjęcie uchodźców przed działaniami zbrojnymi w Ukrainie obywateli tego państwa.

W drugiej dekadzie XXI wieku ważnym czynnikiem oddziaływującym na politykę migracyjną państwa polskiego był kryzys migracyjny w UE związany z przyjmowaniem uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki oraz kwestią ich relokacji z obozów w Grecji i Włoszech do innych krajów UE. Wydarzenia te pokazały, jak istotne są zależności między działaniami państw a skalą migracji oraz jak ważne jest zapoznawanie się na bieżąco z politykami migracyjnymi innych państw, istotnych w tym względzie dla Polski.

Do najbardziej aktualnych determinantów polityki migracyjnej państwa polskiego należą wydarzenia wspomniane już wcześniej przy okazji innych uwarunkowań – kryzys na granicy polsko-białoruskiej oraz agresja Rosji na

---

¹² *Polityka migracyjna Polski*, Projekt z dnia 10 czerwca 2019 r., s. 6.

¹³ A. Adamczyk, *(Nie) intencjonalna polityka migracyjna Polski*, Poznań 2021, s. 209; *Rocznik Demograficzny 2022*, Warszawa 2022, s. 447.

¹⁴ M. Okólski, *The Migration Transition in Poland*, «Central and Eastern European Migration Review» 2021, vol. 10, no. 2, <http://ceemr.uw.edu.pl/vol-10-no-2-2021/special-series/migration-transition-poland> (25.03.2023).

Ukrainę¹⁵. W tym pierwszym przypadku władze polskie zdecydowanie sprzeciwiły się wpuszczeniu imigrantów na terytorium Polski i tym samym strefy Schengen, uniemożliwiając w ten sposób napływ nowych imigrantów do UE. Powszechną praktyką było zawracanie na terytorium Białorusi imigrantów nielegalnie przekraczających naszą granicę¹⁶.

W reakcji na agresję Rosji na Ukrainę władze polskie zaangażowały się w kwestie pomocy Ukraińcom uciekającym przed działaniami wojennymi. W ramach tych działań uchodźcy z Ukrainy mogą legalnie przebywać w Polsce przez 18 miesięcy, mogą uzyskać numer PESEL, mogą skorzystać z państwowej pomocy medycznej i leków refundowanych w Polsce, mają prawo do świadczeń socjalnych (500+, kapitał rodzinny na opiekę, podstawowe świadczenia chorobowe, jednorazowa pomoc pieniężna) i nie muszą uzyskiwać zezwolenia na pracę dla cudzoziemca, a także mogą korzystać z polskiej edukacji¹⁷.

W ograniczonym zakresie na procesy migracyjne w Polsce wpłynęła pandemia COVID-19, która w związku z zamykaniem granic oraz wprowadzaniem przez władze lockdownu zahamowała przejściowo napływ do Polski imigrantów oraz spowodowała pogorszenie ich warunków funkcjonowania i integracji w polskim społeczeństwie. W pewnym stopniu wpłynęła również na zmniejszenie się liczby obywateli Polski przebywających za granicą¹⁸.

Uwarunkowania wewnętrzne

Podstawą w zakresie badań uwarunkowań wewnętrznych polityki migracyjnej państwa polskiego są uwarunkowania historyczne, czyli cały bagaż zaszczości historycznych dotyczących kwestii migracji, które to doświadczenia

¹⁵ Zob. M. Boguewicz, *Kryzys migracyjny w Polsce: od sekurytyzacji migracji do imperatywu humanitarnego*, [w:] A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak (red.), *Mniejszości, emigranci, uchodźcy („stare” i „nowe” wyzwania)*, Poznań 2022, s. 117–127.

¹⁶ Z drugiej strony aktywiści z organizacji pozarządowych postulowali humanitarne podejście do tego problemu i wpuszczenie imigrantów na terytorium Polski lub stworzenie im korytarza humanitarnego do Niemiec i dalej na zachód Europy. Takie działania miałyby ich zdaniem zredukować presję migracyjną i zażegnać trwający impas na granicy. Nie brano jednak pod uwagę tego, iż takie działania mogłyby tylko wzmocnić przez Białoruś i Rosję presję migracyjną i eskalację tego konfliktu. B. Fryszka, *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje*, Raport specjalny Fundacji Warsaw Institute 23/12/2021, s. 13; K. Sobczak-Szelc, M. Pachocka, K. Pędziwiatr, J. Szałńska, M. Szulecka, *From Reception to Integration of Asylum Seekers and Refugees in Poland*, London 2022, s. 228.

¹⁷ Strona dla obywateli Ukrainy, <https://www.gov.pl/web/ua/Lehalne-perebuwannya-v-Polshchi> (10.12.2022).

¹⁸ C. Zołędowski, *Wpływ pandemii COVID-19 na procesy migracyjne i sytuację migrantów – przypadek Polski*, «Studia Politologiczne» 2022, vol. 65, s. 185.

w sposób pośredni lub bezpośredni oddziaływały na tę politykę. W przypadku Polski, od samych początków jej historii mieliśmy do czynienia z migracjami. Na jej słabo zaludnione tereny już od średniowiecza przybywali osadnicy niemieccy i Żydzi, a czasy Rzeczypospolitej Obojga Narodów, to już przykład państwa wielonarodowego. Okres rozbiorów, a szczególnie przełom XIX i XX wieku, charakteryzował się masową emigracją ludności polskiej (głównie wiejskiej) „za chlebem” ze wszystkich trzech zaborów. Do tego dochodziło jeszcze wychodźstwo polityczne – ucieczki przed represjami zaborców. Podobnie wyglądała również sytuacja w okresie II RP, kiedy to władze polskie wspierały emigrację z Polski starając się w ten sposób pozbyć nadwyżki demograficznej oraz licznych przedstawicieli mniejszości narodowych¹⁹. II wojna światowa i pierwsze lata powojenne, to czasy migracji przymusowych – masowe wysiedlenia i przesiedlenia Polaków pod okupacją radziecką i niemiecką, a po zakończeniu wojny wysiedlenia Niemców i Ukraińców oraz przesiedlenia i powojenne powroty Polaków do ojczyzny. W kolejnym okresie, który trwał do 1989 roku „władza ludowa” prowadziła politykę pełnej kontroli migracji, która charakteryzowała się między innymi uszczelnianiem granic, licznymi obostrzeniami dotyczącymi wyjazdów z Polski oraz restrykcyjną polityką wobec cudzoziemców. Władze polskie dążyły wówczas do osiągnięcia pełnej kontroli nad migracjami – zarówno nad osobami wyjeżdżającymi, jak i wjeżdżającymi do kraju. Wobec wyjeżdżających przyjmowano zasadę, że wyjazd nie jest prawem obywatela, lecz należy on do uznaniowej decyzji władz administracyjnych²⁰. Mimo to w całym powojennym okresie wyemigrowało z Polski na stałe ponad 3791 tys. osób²¹.

Jednymi z najważniejszych w całym analizowanym okresie, ale szczególnie istotne w latach 90. XX wieku, były uwarunkowania ustrojowo-polityczne i ideologiczne, do których zaliczamy przede wszystkim zmiany polityczne i transformację ustrojową w Polsce po 1989 roku i związane z tym otwarcie granic, a także myśl polityczną partii politycznych uczestniczących w kreowaniu i realizacji polityki migracyjnej. W tym czasie wszystkie ugrupowania polityczne dążyły do pogłębienia procesu demokratyzacji i zbliżenia z Europą Zachodnią, dlatego też były zwolennikami przyjęcia uregulowań międzynarodowych w zakresie migracji. Na polskiej scenie politycznej dominowało więc liberalne podejście do imigrantów. Tym bardziej, że problem ten nie miał wówczas większego znaczenia. W połowie lat 90. XX wieku na polskiej scenie politycznej

---

¹⁹ H. Janowska, *Emigracja z Polski w latach 1918–1939*, [w:] A. Pilch (red.), *Emigracja z ziem polskich w czasach nowożytnych i najnowszych (XVIII–XX w.)*, Warszawa 1984, s. 343–346.

²⁰ D. Stola, *Kraj bez wyjścia? Migracje z Polski 1949–1989*, Warszawa 2010, s. 141–176.

²¹ J. Stańczak, *Rozwój emigracji zagranicznych z Polski. Emigracja na stałe*, [w:] *Migracje zagraniczne ludności w Polsce w latach 1988–1997*, GUS, Warszawa 1998, s. 33.

dominowało w tej kwestii podejście humanitarne, ale nadal cudzoziemcy stanowili dla polityki mało istotny problem. Tematem bardziej nośnym politycznie były repatriacje i polskie mniejszości na Wschodzie. Wraz z rozpoczęciem negocjacji akcesyjnych coraz częściej stosunek do imigrantów łączono z kwestiami bezpieczeństwa. Co ciekawe, w tym czasie, to posłowie lewicy opowiadali się częściej niż inni posłowie za restrykcyjnymi rozwiązaniami lub też ich nie podważali. Z kolei politycy z drugiej strony sceny politycznej podkreślali potrzebę humanitaryzmu w działaniach w tym zakresie. W kolejnych latach partie eurosceptyków były raczej przeciwnie ograniczaniu imigracji, wiążąc te działania z integracją europejską, której nie akceptowali. W partiach proeuropejskich dochodziło natomiast do różnicy zdań między posłami²². Przez cały ten czas partie polityczne w Polsce wykazywały się małym zaangażowaniem w kwestie migracji, które były zauważalne jedynie wraz z pojawiającymi się wówczas aktualnymi problemami koniecznymi do rozwiązania. Przez długi czas głównym tematem w tym zakresie był stosunek wobec polskiej diaspory na Wschodzie. Dopiero wraz z pojawieniem się „kryzysu migracyjnego” w UE (fali imigrantów do UE i związanym z tym problemem ich relokacji) i konfliktu w Ukrainie, a następnie rozwoju wydarzeń na granicy polsko-białoruskiej kwestie te zaczęły zajmować więcej miejsca w wypowiedziach polityków i w ich programach wyborczych. Wówczas coraz bardziej pojawia się podejście do polityki migracyjnej jako elementu polityki bezpieczeństwa, jako potencjalnego zagrożenia i negatywnych jej następstw, a nie wynikających z nich korzyści. Szczególnie widoczne były te kwestie w kampanii wyborczej w 2015 r., kiedy to PiS mobilizowało swój elektorat poprzez hasła odmowy przyjmowania imigrantów w ramach relokacji oraz ich postrzegania jako zagrożenie bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa. Partia ta postrzegała także politykę migracyjną jako część aktywnej polityki zagranicznej, realizowanej wobec Polonii poprzez programy wspomagające rozwój kultury i języka polskiego, polityki historycznej²³. Po agresji Rosji na Ukrainę wszystkie znaczące partie polityczne w Polsce wsparły decyzję przyjęcia ogromnej liczby uchodźców z tego kraju.

²² A. Weinar, *Europeizacja polskiej polityki...*, s. 224–225.

²³ Trochę inny stosunek do migracji prezentowały pozostałe partie. PO była za współpracą w tym zakresie z UE i jej systemem relokacji oraz wspierała solidarność pokoleniową wobec repatriantów i posiadaczy Karty Polaka. Podobne zdanie prezentowały również partie lewicowe, które były umiarkowanymi zwolennikami przyjmowania uchodźców i ich integracją. Najbardziej ostrożne w wyrażaniu poglądów na ten temat było PSL. P. Polko, *Polityka migracyjna w programach polskich partii politycznych po 1989 roku*, «Wschodnioznawstwo» 2018, nr 12, s. 351; K. Gomółka, *Współczesne partie polityczne w Polsce wobec problemu imigracji i imigrantów*, [w:] H. Chałupczak, M. Lesińska, E. Pogorzała, T. Browarek (red.), *Polityka migracyjna w obliczu współczesnych wyzwań. Teoria i praktyka*, Lublin 2018, s. 386–397.

Bardzo ważnymi czynnikami wpływającymi na politykę migracyjną są uwarunkowania ekonomiczne (gospodarcze). W polskich realiach do tego typu uwarunkowań zaliczamy brak środków finansowych w latach 90. XX wieku na prowadzenie efektywnej polityki migracyjnej. Natomiast do czynników wypychających Polaków na emigrację po 2004 r. należy zaliczyć niedopasowanie strukturalne w sferze kwalifikacji, brak miejsc pracy oraz niskie wynagrodzenie, niekorzystne warunki pracy i brak perspektyw rozwojowych w miejscu pracy²⁴. W perspektywie ostatnich kilku lat, rozwoju ekonomicznego Polski i spadku liczby osób w wieku aktywności zawodowej, znaczenie w tym względzie ma wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą, skutkujący tym, że państwo polskie staje się coraz bardziej atrakcyjne dla imigrantów. Przemysłana polityka migracyjna powinna być dostosowana do zapotrzebowania na rynku pracy i powinna zapewniać jego stabilność. Dlatego też imigracja zarobkowa w Polsce, ma obecnie za zadanie wypełniać lukę tam, gdzie brakuje rodzimej siły roboczej. Ma także brać pod uwagę, że pracodawcy coraz częściej poszukują pracowników-cudzoziemców do pracy ciągłej przez dłuższy okres niż zakładał to dotychczasowy model migracji zarobkowych krótkoterminowych i cyrkulacyjnych²⁵. W tym zakresie wzrastać więc będzie znaczenie dla tej polityki stowarzyszeń pracodawców i związków zawodowych, których działania już w perspektywie ostatnich lat odgrywały istotną rolę w liberalizacji dostępu cudzoziemców do polskiego rynku pracy²⁶.

Jak już było wspomniane, w latach 90. XX wieku liczba cudzoziemców przybywających do Polski nie była zbyt duża i byli to głównie przedstawiciele narodów słowiańskich, nie różniących się od nas znacznie pod względem kulturowym. Dlatego też społeczeństwo polskie nie wyrobiło sobie w tym czasie zdania na temat cudzoziemców i zachowywało obojętność wobec kwestii migracji. Do początków XXI wieku opinia publiczna w Polsce nie miała więc dużego wpływu na politykę migracyjną. Oprócz tego władze starały się racjonalizować podejście do migracji oraz podkreślały znaczenie tej polityki dla dalszej integracji europejskiej. Z obawy, że nadmierne upolitycznienie kwestii migracji może powodować konflikty społeczne, decydenci starali się nie upolityczniać tych spraw na forum narodowym. Kwestie te także sporadycznie pojawiały się w dyskursie medialnym²⁷. Z biegiem czasu i w związku

---

²⁴ *Wnioski*, [w:] P. Kaczmarczyk, M. Okólski (red.), *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczenie bezrobocia*, Warszawa 2008, s. 107.

²⁵ *Polityka migracyjna Polski – kierunki działań 2021–2022*, s. 3. M. Duszczyk, *Ewolucja polskiej polityki migracyjnej w zakresie migracji zarobkowych po 1 maja 2004 roku*, [w:] Ł. Żołądek (red.), *Migracje i polityka migracyjna*, Warszawa 2014, s. 49–51.

²⁶ Do uwarunkowań ekonomicznych należy również zaliczyć pozyskiwane korzyści z przekazów od polskich emigrantów oraz kwestię minimalizowania skutków związanych z wyjazdami wykwalifikowanych pracowników.

²⁷ A. Weinar, *Europeizacja polskiej polityki...*, s. 226–227.

ze zmieniającą się sytuacją ekonomiczną i demograficzną, w społeczeństwie polskim rośnie akceptacja cudzoziemskich pracowników, o ile wykonują oni pracę, której nie chcą wykonywać Polacy. Postrzeganie obcokrajowców zależne jest też od pochodzenia etnicznego. Im są bardziej podobni do nas, tym są lepiej oceniani. Jeszcze większy wpływ na to ma również czynnik ekonomiczny – przedstawiciele narodów bogatszych są znacznie lepiej postrzegani²⁸. Widać to, z jednej strony na przykładzie ubiegłorocznych incydentów na granicy polsko-białoruskich, kiedy to Polacy na ogół krytycznie odnosili się do umożliwienia migrantom przebywającym na tej granicy występowania o azyl oraz w większości dobrze oceniali działania rządu²⁹, a z drugiej strony prawie jednogłośnie aprobują przyjmowanie przez Polskę uchodźców z Ukrainy³⁰.

Już od początku lat 90. XX wieku polityka migracyjna była w Polsce postrzegana w kontekście wyzwań dla bezpieczeństwa narodowego. Rozpad ZSRR i związane z tym zmiany w Europie Wschodniej rodziły obawy przed masową imigracją z tych terenów. Kolejny wzrost znaczenia tych uwarunkowań miał miejsce po wydarzeniach 11 września 2001 r. i rosnącego poczucia zagrożenia terroryzmem islamskim, a następnie wraz z wybuchem kryzysu imigracyjnego w UE oraz ostatnio wraz z kryzysem na granicy polsko-białoruskiej. Cechą charakterystyczną tego rodzaju uwarunkowań w polskich realiach jest postrzeganie problematyki imigracji przez pryzmat zagrożenia i negatywnych następstw imigracji, nie zaś wynikających z tego faktu korzyści (skala przestępczości z udziałem imigrantów, zagrożenie terroryzmem, nielegalna migracja, zagrożenie cywilizacyjne, kulturowe).

Bardzo niski przyrost naturalny, znaczna liczba Polaków przebywających za granicą, spadek udziału osób w wieku aktywności zawodowej, a także szybki wzrost udziału osób starszych w całej populacji, to niekorzystne trendy demograficzne, które już od pewnego czasu mają istotny wpływ na politykę migracyjną państwa polskiego. Jeżeli kryzys demograficzny będzie miał trwały charakter, to znaczenie tego rodzaju uwarunkowań będzie ciągle rosło, a napływ imigrantów będzie postrzegany jako sposób na łagodzenie spodziewanych niekorzystnych zmian populacyjnych. Konsekwencją tego będzie zwiększające się zapotrzebowanie na imigrantów³¹.

²⁸ M. Wenzel, *Stosunek do obcokrajowców w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2009, s. 17.

²⁹ *Opinia publiczna wobec kryzysu na granicy z Białorusią*. Komunikat z badań CBOS, nr 160/2021, grudzień 2021.

³⁰ *Polacy wobec uchodźców z Ukrainy*, Komunikat z badań CBOS nr 62/2022, kwiecień 2022.

³¹ *Polityka migracyjna Polski*. Projekt z dnia 10 czerwca 2019 r., s. 3–4; M. Duszczak, M. Lesińska, K. Matuszczyk, *Upolitycznienie problemu starzenia się społeczeństwa w Polsce. Teoria i praktyka*, Warszawa 2019, s. 170–171.

W przygotowywaniu i realizacji polityki migracyjnej istotną rolę powinny odgrywać również koncepcje i strategie dotyczące polityki migracyjnej tworzone przez instytucje rządowe. Do najważniejszych z nich możemy zaliczyć rządowe dokumenty w tym zakresie: *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*, *Polityka migracyjna Polski w odniesieniu do obywateli Republiki Białorusi, Ukrainy i Federacji Rosyjskiej*, *Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne*, *Priorytety społeczno-gospodarcze polityki migracyjnej*, *Polityka migracyjna Polski. Projekt z dnia 10 czerwca 2019 roku*, *Polityka migracyjna Polski – diagnoza stanu wyjściowego (15.12.2020 r. Dep. Analiz i Polityki Migracyjnej)*, *Polityka migracyjna Polski – kierunki działań 2021–2022* oraz strategie, w tym: *Długofalowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego rozwoju – Polska 2025*, *Średniookresowa Strategia rozwoju Kraju 2020*, *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, *Długookresowa Strategia rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*. Jak dotychczas władzom polskim nie udało się jednak wypracować uzgodnionej doktryny migracyjnej. Wymienione wyżej dokumenty zawierają pewne cele państwa w odniesieniu do polityki migracyjnej, ale nie zawierają one długoterminowej strategii³².

Oprócz koncepcji rządowych mamy także do czynienia z inicjatywami i dokumentami programowymi władz samorządowych np. miast Polski (np. Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Poznania, Lublina, Gdańska, Białegostoku i Łodzi) związanymi z problematyką imigracyjną oraz koncepcje organizacji pozarządowych zaangażowanych w działalność na rzecz imigrantów, a także poglądy Kościołów i związków wyznaniowych (głównie Kościoła Rzymskokatolickiego).

Jeszcze innym narzędziem państwa regulującym przepływy migracyjne jest prawo, które także odzwierciedla politykę państwa w tym zakresie. Przyjmując określone normy prawne państwo może wspierać emigrację lub imigrację, może także decydować, którzy imigranci są chętnie widziani, ale również może zachęcać do powrotu z emigracji własnych obywateli. Prawo kształtuje i wspomaga politykę migracyjną. Uwzględniając jej aktualne potrzeby powinno również pełnić funkcje przewidujące. Prawo reguluje również status, obowiązki i praw cudzoziemców, którzy znajdują się w naszym państwie. Badając rolę prawa w polityce migracyjnej można oczywiście zadawać sobie pytanie – czy

---

³² K. Sobczak-Szelc, M. Pachocka, K. Pędziwiatr, J. Szałańska, M. Szulecka, *From Reception to Integration...*, s. 229. Zob. też K. Gołębiowska, *Polityka integracji imigrantów w Polsce. Długofalowa strategia czy działania ad hoc?*, Poznań 2022, s. 137–149.

prawo determinuje politykę migracyjną, czy może raczej odwrotnie – polityka determinuje prawo³³.

Wpływ na zmiany polskiego prawa w zakresie migracji miała transformacja ustrojowa oraz zobowiązania i regulacje międzynarodowe. Pierwsze działania władz polskich mające na celu dostosowywania polskiego prawa do norm międzynarodowych miały miejsce już w 1991 r., kiedy to Polska przyjęła Konwencję dotyczącą statusu uchodźców (tzw. konwencję genewską z 28.07.1951 r.), a następnie Protokół dotyczący statusu uchodźców (tzw. Protokół Nowojorski z 21.01.1967 r.) oraz ratyfikowała w 1993 r. Europejską Konwencję Praw Człowieka z 4.11.1950 r. Kolejnym krokiem w tym zakresie było uwzględnienie rozwiązań prawa wspólnotowego obowiązującego w państwach członkowskich Rady Europy i Unii Europejskiej. Za istotny impuls do zmian w polskim ustawodawstwie w zakresie migracji (cudzoziemców) przyjmuje się również uchwalenie Konstytucji oraz ustawy o cudzoziemcach w 1997 r. Polskie prawo w zakresie kwestii dotyczących polityki migracyjnej na przestrzeni kolejnych lat było podporządkowane procesowi kandydowania do UE, a później kwestią członkostwa i zobowiązań międzynarodowych. Rozpoczął się wówczas także proces liberalizacji dostępu cudzoziemców do polskiego rynku pracy. Po wyborach parlamentarnych w 2015 r. zmiany prawne w tym zakresie nadal szły, z jednej strony w kierunku liberalizacji dostępu do polskiego rynku pracy, a z drugiej do ograniczenia liczebności imigrantów i zwiększenia kontroli napływających, co miało sprzyjać zachowaniu porządku i bezpieczeństwa³⁴. Najnowsze normy prawne w zakresie migracji dotyczą głównie pomocy socjalnej, dostępu do rynku pracy i edukacji, kultury, opieki zdrowotnej, czego najlepszym przykładem są dwie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa z 12.03.2022 r.³⁵ i z 13.01.2023 r.³⁶

Wśród wielu czynników warunkujących sposób, w jaki państwo realizuje politykę migracyjną należy również wymienić uwarunkowania instytucjonalne. Przez cały analizowany okres postępował proces instytucjonalizacji tej polityki, w wyniku czego powstawały nowe struktury zajmujące się problematyką migracji. Mimo to, podstawowe znaczenie w tym względzie miało i ma ministerstwo zajmujące się sprawami wewnętrznymi – obecnie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Kolejne pod względem znaczenia dla polityki migracyjnej ministerstwa to resort zajmujący się rynkiem pracy (Ministerstwo

³³ O. Olszewska, *Prawo jako instrument polityki migracyjnej – kształtujący czy wspomagający?*, [w:] K. Iglicka, O. Olszewska, A. Stachurski, J. Żurawska (red.), *Dylematy polityki migracyjnej Polski*, seria «Prace Migracyjne» 2005, nr 58, s. 37.

³⁴ A. Adamczyk, *(Nie) intencjonalna polityka...*, s. 285.

³⁵ Dz.U. z 2022 r., poz. 583.

³⁶ Dz.U. z 2023 r., poz. 185.

Rodziny i Polityki Społecznej) oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Wraz z zwiększeniem się skali migracji do Polski także i inne instytucje realizują zadania dotyczące problematyki imigrantów (np. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Zdrowia). Dominacja w tym zakresie MSWiA powoduje, że w polskiej polityce migracyjnej przeważa ujęcie tego problemu w zakresie bezpieczeństwa, nadzoru i kontroli.

Co istotne, w polskim systemie instytucjonalnym polityki migracyjnej nie ma jednego organu, który by odpowiadał za tworzenie i realizację tej polityki. Mamy natomiast do czynienia z dużą liczbą organów odpowiedzialnych za podobne zadania, co nie wpływa pozytywnie na ich realizację oraz koordynację³⁷.

Podsumowanie

Migracje wchodzą w interakcje z różnymi sferami życia. Mamy z nimi do czynienia zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej, ale także w polityce społecznej, rynku pracy, ekonomicznej, demograficznej, etnicznej, kulturalnej, zdrowia, edukacyjnej. Dlatego też trudno określić ramy polityki migracyjnej oraz ustalić wszystkie jej uwarunkowania. Jest to jednak bardzo ważne, gdyż pełen pogląd na tę politykę daje nam dopiero suma wszystkich oddziałujących na nią uwarunkowań.

W pierwszym okresie transformacji ustrojowej i związanym z tym otwarciem się Polski na migracje, z powodu braku doświadczeń i tradycji dotyczących polityki migracyjnej (szczególnie w zakresie polityki imigracyjnej, wobec cudzoziemców) władze polskie korzystały w tym zakresie z doświadczeń państw zachodnich i pomocy organizacji międzynarodowych, starając się dostosować ich rozwiązania do naszych warunków. W tym czasie polityka państwa w zakresie migracji była raczej zbiorem doraźnych działań mających rozwiązać pojawiające się w tym zakresie problemy. W tamtym czasie kwestie migracji nie były ważnym elementem ani polityki wewnętrznej państwa polskiego, ani jej polityki zagranicznej. Do 2004 r. na politykę migracyjną państwa polskiego dominujący wpływ miał z jednej strony proces integracji z UE, z drugiej natomiast postrzeganie imigrantów jako obciążenie dla państwa. Dlatego też polityka ta zbliżała nas do norm międzynarodowych w tym zakresie, ale również miała zniechęcać imigrantów do osiedlania się w Polsce, aby w ten sposób uniknąć problemów związanych ze zjawiskami imigracji osiedleńczej. Powodem takiego podejścia było wysokie bezrobocie i w związku z tym brak

---

³⁷ A. Adamczyk, *(Nie) intencjonalna polityka...*, s. 93.

potrzeby dodatkowej siły roboczej oraz trudna sytuacja finansowa państwa, a nie antyimigracyjna postawa władz, czy społeczeństwa polskiego.

Wraz z wejściem Polski do UE nastąpiła istotna zmiana najważniejszych uwarunkowań polityki migracyjnej – ekonomicznych i demograficznych. Masowa skala migracji poakcesyjnych Polaków spowodowała konieczność zwiększenia działań w zakresie ochrony interesów obywateli polskich przebywających za granicą i utrzymywania z nimi kontaktów. Pojawiła się kwestia wypełniania luki po wyjeżdżających na polskim rynku pracy oraz wspieranie migracji powrotnych polskich emigrantów. Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku to właśnie problemy braku rąk na polskim rynku pracy stały się jednym z najważniejszych czynników wpływających na politykę migracyjną. W tym czasie nastąpiła znaczna liberalizacja dostępu do polskiego rynku pracy dla imigrantów spoza UE. Dużą rolę w tym względzie odegrał lobbing organizacji pracodawców.

Zmieniające się uwarunkowania ekonomiczne, polityczne i demograficzne spowodowały znaczącą zmianę w polityce migracyjnej władz polskich. Coraz bardziej staje się ona elementem strategii rozwoju Polski. Ustalając jej założenia władze starają się brać pod uwagę aktualną sytuację demograficzną i ekonomiczną oraz dostosować ją do potrzeb rynku pracy. Polityka ta w Polsce koncentruje się obecnie na imigracji, a w mniejszym stopniu na problemie polskiej emigracji zarobkowej.

Poczynając od kryzysu migracyjnego UE w 2015 r. mamy do czynienia z upolitycznieniem kwestii migracji. W kolejnych latach jednym z ważniejszych uwarunkowań tej polityki były kwestie ideologiczne oraz postrzeganie tej polityki przez pryzmat bezpieczeństwa i obrony tożsamości narodowej.

Ostatnie wydarzenia, które w znacznym stopniu wpłynęły na naszą politykę migracyjną to konflikt na granicy polsko-białoruskiej i przede wszystkim agresja Rosji na Ukrainę i przyjęcie przez Polskę uciekających przed działaniami zbrojnymi obywateli Ukrainy.

Patrząc z tej perspektywy widać, że sytuacja migracyjna Polski, szczególnie w ostatnim czasie, charakteryzuje się dużą zmiennością, a co za tym idzie znaczenie tych uwarunkowań zmieniało się, a one same oddziaływały na siebie i ewoluowały. Polska z państwa emigracyjnego, zmieniła się w państwo imigracyjne. Pogłębia się kryzys demograficzny. Cały czas pojawiają się nowe czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, które mają znaczący wpływ na politykę migracyjną państwa polskiego³⁸. Sam też podział na czynniki zewnętrzne i wewnętrzne

³⁸ Potwierdzeniem tej tezy jest zmiana procedur prac nad polityką migracyjną kraju Międzyresortowego Zespołu do Spraw Migracji i dostosowaniem ich do zmieniającej się sytuacji. Zgodnie tym nowym podejściem podstawą podejmowanych działań mają być teraz dwa dokumenty – diagnostyczny, określający aktualną sytuację migracyjną Pol-

jest w praktyce niełatwy do sklasyfikowania i zidentyfikowania, gdyż zachodzą tu wzajemne relacje i powiązania, które często znacznie utrudniają jednoznaczną klasyfikację. Dlatego też starając się ocenić znaczenie dla polityki migracyjnej państwa polskiego obu tych zasadniczych rodzajów uwarunkowań należy stwierdzić, że w całym analizowanym okresie ich rola ulegała zmianie i trudno jednoznacznie stwierdzić, która z tych dwóch kategorii miała większy wpływ na politykę migracyjną. Początkowo była ona kształtowana głównie pod wpływem czynników zewnętrznych. Później, szczególnie po wejściu Polski do Unii Europejskiej, coraz większego znaczenia nabierały uwarunkowania wewnętrzne, ale i tu, patrząc na ostatnie wydarzenia na granicy polsko-białoruskiej i w Ukrainie, sytuacja ulegała zmianie.

Bibliografia

- Adamczyk A., *(Nie) intencjonalna polityka migracyjna Polski*, Poznań 2021.
- Bogucewicz M., *Kryzys migracyjny w Polsce: od sekurytyzacji migracji do imperatywu humanitarnego*, [w:] A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trościak (red.), *Mniejszości, emigranci, uchodźcy („stare” i „nowe” wyzwania)*, Poznań 2022.
- Chałupczak H., *Ethnic problems as the subject and object of political science research*, «Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie» 2008, vol. 1.
- Chałupczak H., *Paradygmat badawczy polityki migracyjnej państwa z perspektywy politologicznej*, [w:] M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcje państwa*, Warszawa 2016.
- Duszczyk M., *Ewolucja polskiej polityki migracyjnej w zakresie migracji zarobkowych po 1 maja 2004 roku*, [w:] Ł. Żołądek (red.), *Migracje i polityka migracyjna*, Warszawa 2014.
- Duszczyk M., Lesińska M., Matuszczyk K., *Upolitycznienie problemu starzenia się społeczeństwa w Polsce. Teoria i praktyka*, Warszawa 2019.
- Fryszka B., *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje*, Raport specjalny Fundacji Warsaw Institute 23/12/2021.
- Gołębiowska K., *Polityka integracji imigrantów w Polsce. Długofalowa strategia czy działania ad hoc?*, Poznań 2022.
- Gomółka K., *Współczesne partie polityczne w Polsce wobec problemu imigracji i imigrantów*, [w:] H. Chałupczak, M. Lesińska, E. Pogorzała, T. Browarek (red.), *Polityka migracyjna w obliczu współczesnych wyzwań. Teoria i praktyka*, Lublin 2018.
- Gońda M., Lesińska M., *Ewolucja Karty Polaka jako instrumentu polityki państwa*, czerwiec 2022, <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/05/CMR-WP-Gonda-Lesinska-2022.pdf> (20.03.2023).
- Janowska H., *Emigracja z Polski w latach 1918–1939*, [w:] A. Pilch (red.), *Emigracja z ziem polskich w czasach nowożytnych i najnowszych (XVIII–XX w.)*, Warszawa 1984.

---

ski, oraz wykonawczy – określający działania planowane do podjęcia. Z założenia oba dokumenty mają być aktualizowane w cyklu rocznym (chyba, że pojawi się sytuacja wymagająca wcześniejszego uaktualnienia). *Polityka migracyjna Polski – kierunki działań 2021–2022*, s. 2.

- Kaczmarczyk P., *Cudzoziemscy pracownicy w Polsce – skala, struktura, znaczenie dla polskiego rynku pracy*, [w:] P. Kaczmarczyk, M. Okólski (red.), *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudniania i ograniczenie bezrobocia*, Warszawa 2008.
- Kaczmarczyk P., Okólski M. (red.), *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudniania i ograniczenie bezrobocia*, Warszawa 2008.
- Kicinger A., *Beyond the Focus on Europeanisation: Polish Migration Policy 1989–2004*, «Journal of Ethnic and Migration Studies» 2009, vol. 35.
- Łodziński S., Szonert M., „Niepolityczna polityka”? *Kształtowanie się polityki migracyjnej w Polsce w latach 1989–2016*, «Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny» 2017, z. 2.
- Okólski M., *The Migration Transition in Poland*, «Central and Eastern European Migration Review» 2021, vol. 10, no. 2, <http://ceemr.uw.edu.pl/vol-10-no-2-2021/special-series/migration-transition-poland> (23.03.2023).
- Olszewska O., *Prawo jako instrument polityki migracyjnej – kształtujący czy wspomagający?*, [w:] K. Iglicka, O. Olszewska, A. Stachurski, J. Żurawska (red.), *Dylematy polityki migracyjnej Polski*, seria «Prace Migracyjne» 2005, nr 58.
- Polko P., *Polityka migracyjna w programach polskich partii politycznych po 1989 roku*, «Wschodnioznawstwo» 2018, nr 12.
- Sobczak-Szelc K., Pachocka M., Pędziwiatr K., Szałańska J., Szulecka M., *From Reception to Integration of Asylum Seekers and Refugees in Poland*, London 2022.
- Stańczak J., *Rozwój emigracji zagranicznych z Polski. Emigracja na stałe*, [w:] *Migracje zagraniczne ludności w Polsce w latach 1988–1997*, GUS, Warszawa 1998.
- Stoła D., *Kraj bez wyjścia? Migracje z Polski 1949–1989*, Warszawa 2010.
- Weinar A., *Europeizacja polskiej polityki wobec cudzoziemców 1990–2003*, Warszawa 2006.
- Wenzel M., *Stosunek do obcokrajowców w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2009.
- Żołądowski C., *Wpływ pandemii COVID-19 na procesy migracyjne i sytuację migrantów – przypadek Polski*, «Studia Politologiczne» 2022, vol. 65.